

دانشگاه اصفهان
دانشکده علوم اداری و اقتصاد
گروه اقتصاد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی علوم اقتصادی

تأثیر تسهیلات صنعتی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن

(در تمام استان های کشور)

استاد راهنما:

دکتر محمد واعظ برزانی

استادان مشاور:

دکتر هوشنگ شجری

دکتر سعید صمدی

پژوهشگر:

محمد اکبری گلنگدري

۱۳۸۷ / ۱۵ / ۲۸

دی ماه ۱۳۸۶

۱۰۵۱۱۸

کلیه حقوق مادی مترتب بر نتایج مطالعات، ابتکارات
و نوآوری های ناشی از تحقیق موضوع این پایان نامه
متعلق به دانشگاه اصفهان است.

دانشگاه اصفهان

دانشکده علوم اداری و اقتصاد

گروه اقتصاد

پایان نامه ی کارشناسی ارشد رشته ی علوم اقتصادی آقای محمد اکبری گلنگدري
تحت عنوان

**تأثیر تسهیلات صنعتی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن
(در تمام استان های کشور)**

در تاریخ ۸۶/۱۰/۲۵ توسط هیأت داوران زیر بررسی و با درجه عالی به تصویب نهایی رسید.

۱- استاد راهنمای پایان نامه

دکتر محمد واعظ برزانی

با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

۲- استاد مشاور پایان نامه

دکتر هوشنگ شجری

با مرتبه ی علمی دانشیار

امضا

۳- استاد مشاور پایان نامه

دکتر سعید صمدی

با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

۴- استاد داور داخل گروه

دکتر صادق بختیاری

با مرتبه ی علمی استاد

امضا

۵- استاد داور خارج از گروه

دکتر عباس هاشمی

با مرتبه ی علمی استادیار

امضا

امضای مدیر گروه

تقدیم به

درومادر
❖

عزیزتر از جانم

چکیده

از ویژگی های اقتصاد ایران به عنوان یکی از اقتصادهای درحال توسعه، وجود دوگانگی میان مناطق مختلف کشوری می باشد. از جمله اهداف برنامه های توسعه کشور، از بین بردن دوگانگی میان استان ها و متعادل کردن این مناطق است. به علت وجود منابع و ظرفیت های بیکار فراوان، سرعت رشد در مناطق توسعه نیافته، بالاتر از مناطق توسعه یافته می باشد، اما این مناطق با کمبود سرمایه مواجه اند.

یکی از راه های تأمین سرمایه تخصیص اعتبارات و تسهیلات بانکی به این مناطق می باشد. با توجه به این که تسهیلات بانکی بخش عظیمی از تخصیص منابع مالی کشور است، بنابراین استفاده صحیح از منابع موجود یعنی تبدیل منابع مالی به سرمایه گذاری اهمیت زیادی دارد و نگرش و مدیریت متناسبی را الزام می کند. نسبت تخصیص تسهیلات بانکی به تولید ناخالص داخلی در ایران در مقایسه با سایر کشورها، از آن جمله کشورهای خاورمیانه در حد بسیار پایینی قرار دارد. از طرفی همین نسبت پایین تورم زا است و به توصیه برخی اقتصاددانان باید برای کاهش تورم از میزان تسهیلات کاسته شود. تناقض مطرح شده می تواند به علت توزیع ناکارآمد تسهیلات بانکی در سطح استان های کشور باشد. در این تحقیق، با طرح این سؤال که " آیا اعطای تسهیلات صنعتی در استان های مختلف کشور تأثیرات متفاوتی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن دارد؟ " این مسأله مورد بررسی قرار گرفته است.

الگوی به کار رفته در رساله جاری برگرفته از مدل وای و ونگ، براساس الگوی شتاب انعطاف پذیر، می باشد که متغیرهای آن از سطح ملی به سطح استانی تعدیل یافته است. فرضیه ها با استفاده از روش اقتصادسنجی داده های تلفیقی مورد آزمون قرار گرفته و الگوی مورد نظر برای ۲۸ استان با سری زمانی ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۳ برآزش شده و نتایج آن برای هر استان جداگانه تفسیر شده است. نتایج بررسی ضرایب نشان می دهد به غیر از ضریب مربوط به استان خراسان، ضرایب دیگر استان ها در سطح ۵ درصد معنی دار است. همچنین ضرایب برآورد شده نشان دادند تأثیر تسهیلات صنعتی بر روی سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن، بین استان های مختلف یکسان نیست. نتایج تحقیق نشان می دهد با وجودی که استان تهران بیشترین درصد از تسهیلات را دریافت کرده، اما تسهیلات فوق کمترین ضریب افزایشی را بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن داشته است.

کلید واژه ها: دوگانگی، منطقه، تسهیلات، سرمایه گذاری بخش خصوصی، داده های تلفیقی، شتاب انعطاف پذیر

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
	فصل اول: کلیات تحقیق
۱	۱-۱ مقدمه.....
۲	۲-۱ بیان مسئله.....
۳	۳-۱ اهمیت و ضرورت.....
۴	۴-۱ اهداف تحقیق.....
۴	۵-۱ فرضیه تحقیق.....
۴	۶-۱ کاربرد نتایج.....
۴	۷-۱ روش تحقیق.....
۵	۸-۱ تعریف واژه های عملیاتی.....
	فصل دوم: ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق
۷	۱-۲ مقدمه.....
۸	۲-۲ مروری بر نظریه های موجود در زمینه تسهیلات و اعتبارات بانکی.....
۹	۱-۲-۲ نظریه های رشد و جذب سپرده های بانکی و اعطای اعتبارات.....
۱۰	۱-۱-۲-۲ نظریه سرکوب مالی.....
۱۱	۲-۱-۲-۲ نظریه محدودیت مالی.....
۱۲	۳-۱-۲-۲ الگوی سهمیه بندی اعتبارات.....
۱۵	۴-۱-۲-۲ سهمیه بندی اعتبار و سرمایه.....
۱۶	۲-۲-۲ مشاهدات تجربی.....
۱۷	۳-۲-۲ رشد اقتصادی و اعتبارات بانکی.....
۱۹	۱-۳-۲-۲ تجارب کشورهای شرق آسیا.....
۲۱	۳-۲ جایگاه و نقش بخش مالی در اقتصاد.....
۲۳	۱-۳-۲ بخش مالی و نقش آن در توسعه اقتصادی.....
۲۵	۴-۲ انواع مؤسسات و ساخت های مالی.....
۲۵	۱-۴-۲ انواع مؤسسات مالی.....
۳۱	۲-۴-۲ انواع ساخت های مالی.....
۳۲	۵-۲ ساخت مالی کشورهای در حال توسعه.....
۳۴	۱-۵-۲ مهم ترین خصوصیات مالی کشورهای در حال توسعه.....

۳۵	۲-۵-۲ ادبیات موجود در زمینه تسهیلات و اعتبارات بانکی در کشورهای در حال توسعه....
۳۸	۲-۶ ویژگی ها و ساختار بخش مالی در اقتصاد ایران.....
۳۹	۲-۷ سرمایه گذاری.....
۴۱	۲-۷-۱ نظریه های مربوط به سرمایه گذاری.....
۴۳	۲-۸ معرفی چند نمونه تحقیق تجربی در مورد سرمایه گذاری.....
۴۳	۲-۸-۱ نمونه کارهای تجربی انجام شده برای کشورهای در حال توسعه.....
۴۶	۲-۸-۲ معرفی چند نمونه مطالعه در مورد سرمایه گذاری در ایران.....
۴۹	۲-۹ حساب های منطقه ای.....
۵۱	۲-۹-۱ سابقه حساب های منطقه ای.....
۵۲	۲-۹-۲ کاربرد حساب های منطقه ای.....
۵۳	۲-۹-۳ قلمرو منطقه ای.....
۵۴	۲-۹-۴ محاسبه محصول ناخالص داخلی منطقه ای به قیمت بازار.....
۵۴	۲-۱۰ تعیین جایگاه منطقه از نظر شاخص های توسعه اقتصادی، اجتماعی و رفاه.....
۵۵	۲-۱۰-۱ تعریف و معرفی شاخص های توسعه.....
۵۵	۲-۱۰-۱-۱ شاخص سهم استان از تولید ناخالص داخلی.....
۵۵	۲-۱۰-۱-۲ شاخص های توسعه انسانی.....
۵۵	۲-۱۰-۱-۳ شاخص های زیربنایی و اجتماعی.....
۵۵	۲-۱۰-۱-۴ شاخص های رفاه نسبی.....
۵۶	۲-۱۰-۱-۵ شاخص های تعیین کننده نابرابری های بخشهای اقتصادی.....
۵۶	۲-۱۰-۲ روش استفاده از شاخص ها در رتبه بندی استانهای کشور.....
۵۶	۲-۱۰-۲-۱ جایگاه استان در تولید ثروت ملی.....
۵۸	۲-۱۰-۲-۲ میزان برخورداری استان از رفاه نسبی.....
۶۰	۲-۱۰-۲-۳ جایگاه استان از نظر توسعه صنعتی.....
۶۲	۲-۱۰-۲-۴ جایگاه استان از نظر توسعه کشاورزی.....
۶۴	۲-۱۱ خلاصه فصل.....
فصل سوم: روش تحقیق	
۶۵	۳-۱ مقدمه.....
۶۶	۳-۲ معرفی عوامل مؤثر بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در ایران.....

عنوان

صفحه

۶۷	..... ۱-۲-۳ علل تأثیر اعتبارات اعطایی شبکه بانکی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی
۶۸	..... ۳-۳ پژوهش های صورت گرفته با استفاده از الگوی شتاب انعطاف پذیر
۷۰	..... ۴-۳ معرفی مدل
۷۴	..... ۵-۳ داده های تابلویی و ترکیب شده
۷۴	..... ۱-۵-۳ تخمین الگو با داده های تابلویی
۷۴	..... ۲-۵-۳ فواید استفاده از داده های تابلویی
۷۵	..... ۳-۵-۳ محدودیت های کاربرد داده های تابلویی
۷۵	..... ۴-۵-۳ خلاصه ای از آزمون های ریشه واحد تابلویی
۷۶	..... ۵-۵-۳ آزمون ها با فرایند ریشه واحد تکی
۷۸	..... ۶-۵-۳ جزئیات آزمون والد
۷۹	..... ۷-۳ خلاصه فصل

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل الگو

۸۰	..... ۱-۴ مقدمه
۸۰	..... ۲-۴ تجزیه و تحلیل داده ها
۹۴	..... ۳-۴ الگوی نهایی برآورد شده
۱۰۰	..... ۴-۴ خلاصه فصل

فصل پنجم: نتیجه گیری و پیشنهادها

۱۰۱	..... ۱-۵ مقدمه
۱۰۱	..... ۲-۵ مروری بر خلاصه رساله
۱۰۴	..... ۳-۵ نتایج پژوهش
۱۰۵	..... ۵-۵ محدودیت های پژوهش
۱۰۶	..... ۴-۵ پیشنهادات
۱۰۶	..... ۱-۴-۵ توصیه های سیاستی
۱۰۷	..... ۲-۴-۵ پیشنهادات برای تحقیقات بعدی
۱۰۹	..... پیوست
۱۲۵	..... منابع و مأخذ

فهرست جدول ها

صفحه	عنوان
۵۷	جدول ۱-۲ تولید ناخالص کشور و سهم برخی از استانها.....
۵۸	جدول ۲-۲ میزان برخورداری استان از رفاه نسبی.....
۶۰	جدول ۳-۲ رتبه بندی استان ها از نظر توسعه صنعتی.....
۶۲	جدول ۴-۲ رتبه بندی استان‌های کشور از لحاظ توسعه بخش کشاورزی.....
۷۵	جدول ۱-۳ خلاصه ای از آزمون های ریشه واحد تابلویی.....
۸۳	جدول ۱-۴ سرمایه گذاری بخش خصوصی صنعت و معدن.....
۸۴	جدول ۲-۴ سرمایه گذاری بخش خصوصی صنعت و معدن.....
۸۵	جدول ۳-۴ نرخ رشد تولید ناخالص استانی.....
۸۶	جدول ۴-۴ نرخ رشد تولید ناخالص استانی.....
۸۷	جدول ۵-۴ سرمایه گذاری بخش دولتی صنعت و معدن.....
۸۸	جدول ۶-۴ سرمایه گذاری بخش دولتی صنعت و معدن.....
۸۹	جدول ۷-۴ نرخ تورم استانی.....
۹۰	جدول ۸-۴ نرخ تورم استانی.....
۹۱	جدول ۹-۴ تغییر درمانده تسهیلات اعطایی بخش صنعت و معدن در استان های کشور.....
۹۲	جدول ۱۰-۴ تغییر درمانده تسهیلات اعطایی بخش صنعت و معدن در استان های کشور.....
۹۳	جدول ۱۱-۴ متغیر مورد آزمون، پسماندها.....
۹۴	جدول ۱۲-۴ متغیر مورد آزمون، پسماندها.....
۹۷	جدول ۱۳-۴ الگوی نهایی برآورد شده.....
۹۹	جدول ۱۴-۴ آزمون « والد » و « t- استیودنت » بر روی ضرایب RBC.....
۱۰۰	جدول ۱۵-۴ درصد تسهیلات اعطایی به استان ها در بخش صنعت و معدن طی دوره ۸۳-۷۸.....

فهرست شکل ها

صفحه

عنوان

۱۵ ..... شکل ۱-۲ بازده انتظاری بانک ها

فصل اول

کلیات تحقیق

۱-۱ مقدمه

یکی از ویژگی های کشورهای در حال توسعه، وجود دوگانگی میان مناطق مختلف کشوری می باشد. برخی از مناطق که به طور عمده پایتخت و شهرهای بزرگ هستند، از سطح توسعه ای بالاتر از مناطق دیگر برخوردار می باشند. تحقیقات انجام شده در ایران نمایانگر وجود تفاوت میان استان های کشور از لحاظ توسعه اقتصادی می باشد. از جمله اهداف برنامه های توسعه کشور، از بین بردن دوگانگی بین استان ها و همگون نمودن این مناطق می باشد.

در این تحقیق سعی شده، به منظور بهبود روش های مربوط به توزیع تسهیلات بانکی، سیاستهای پولی استانی مورد بررسی قرار گرفته و در آن برای استانهای مختلف در چارچوب سیاست های پولی حدود مربوط به تسهیلات بخشی با توجه به شرایط خاص مناطق بررسی گردد.

این فصل شامل کلیات تحقیق است و از نه بخش تشکیل شده است. پس از بخش اول که مقدمه است، قسمت دوم به بیان مسأله اختصاص دارد. در بخش سوم، اهمیت و ضرورت تحقیق و همچنین میزان تسهیلات بانکی در ایران و مقایسه آن با سایر کشورها مورد بحث قرار گرفته است. اهداف تحقیق در بخش چهارم و فرضیات آن، در بخش پنجم جای دارند. در بخش ششم، کاربرد نتایج حاصل از تحقیق بیان می شود. بخش هفتم به روش تحقیق اختصاص دارد و در آن الگویی ارائه شده که به ارزیابی تاثیر تسهیلات بانکی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی می پردازد.

همچنین تصریح الگوی اقتصاد سنجی مورد بحث قرار گرفته است. بخش هشتم، به تعریف واژه های کلیدی، اختصاص دارد.

۲-۱ بیان مساله

همان طور که در مقدمه مطرح شد از جمله اهداف برنامه های توسعه کشور، از بین بردن دوگانگی بین استان ها و متوازن نمودن سطح توسعه آنها است. برای دستیابی به هدف ذکر شده باید توجه داشت به علت وجود منابع و ظرفیت های بیکار فراوان، سرعت رشد در مناطق توسعه نیافته بالاتر از مناطق توسعه یافته می باشد. همچنین در مقایسه بین استانی اکثر صنایع کوچک و بخش کشاورزی که در بازارهای جهانی قابلیت رقابت دارند و می توانند مانند SME^۱ های ایتالیا و جنوب شرق آسیا پشتوانه و زیر بنای توسعه یافتگی کشور شوند، در استان های کمتر توسعه یافته قرار دارند. اما مسأله اصلی این است که مناطق فوق با کمبود سرمایه مواجهند. به عبارت دیگر اقتصاد آنها با محدودیت پولی رو به رو است. بنابراین یک سیاست پولی انبساطی می تواند تولید و رفاه را در این مناطق به مقدار زیادی افزایش دهد.

از طرف دیگر بانک های تجاری عموماً نیازهای مالی مناطق محروم را برآورده نمی کنند، زیرا وام دهی به آنها در مقیاس کوچک، برخوردار از انواع ریسک های بانکی، به خصوص ریسک اعتباری بالا، و هزینه های معاملات بالایی می باشد. لذا به این نکته که مناطق محروم همانند شهرهای بزرگ متقاضیان خدمات اعتباری می باشند، توجهی نمی شود.

در این راستا، با توجه به مطلب ذکر شده نیاز به بانک های توسعه استانی، مشهود است. عامل اصلی در تأسیس و بهره گیری از بانک های توسعه ای، از یک طرف ناتوانی بازار در فراهم آوردن منابع مالی کلان و بلندمدت و از طرف دیگر عرضه این منابع به کارآفرینان جهت اجرای طرح های مولد و توسعه ای می باشد. تجربه اکثر کشورهای جهان نشان می دهد توجه بانک های توسعه ای معطوف به تقویت کارآفرینان و کمک به ایجاد بسترهای مناسب برای بخش خصوصی جهت اجرای طرح ها است.

بعد از پیروزی انقلاب اسلامی در ایران، با ملی شدن بانک ها و تسلط بیشتر دولت بر نظام بانکی، دولت حرکت جدیدی جهت استفاده از منابع بانکی برای افزایش سرمایه گذاری و رشد و توسعه اقتصاد آغاز کرد. در این رویکرد،

^۱-Small and Medium Enterprise

دولت نظام بانکی را ملزم به اعطای تسهیلات اعتباری سرمایه گذاری در قالب تبصره های قوانین بودجه سنواتی به بخش های خصوصی و تعاونی به ویژه در مناطق محروم جهت افزایش تولید و عرضه کالاها و خدمات نمود. همچنین از سال ۱۳۶۸ هم زمان با آغاز برنامه اول و اجرای برنامه تعدیل اقتصادی، این گونه تسهیلات گسترش یافت. در این رویکرد اهداف مهم دولت، افزایش اشتغال و رفع محرومیت از مناطق محروم بوده است. بررسی ها نشان می دهد چون در ایران اعطای تسهیلات بر مبنای سیاست های پولی استانی نمی باشد، بستر ساز ایجاد تورم شده و به خاطر کارکرد تورم، در نهایت تاثیر منفی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در آن مناطق دارد. نکته اساسی این است که با وجود انجام بعضی تحقیقات در زمینه تاثیر تسهیلات بانکی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی، تحقیقی مستقیم به صورت استانی مورد بررسی قرار نگرفته است. در این تحقیق با طرح این سوال که " آیا اعطای تسهیلات بانکی در استان های مختلف تاثیرات متفاوتی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی دارد؟" این مسأله بررسی می شود. با توجه به اینکه فعالیت های اقتصادی استان ها در زمینه کشاورزی، صنعت و معدن و بازرگانی یکسان نمی باشد و در برخی مناطق نظیر استان های اردبیل، سمنان، کردستان، کرمان و مازندران عمده فعالیت های اقتصادی در زمینه کشاورزی است، در حالی که در مناطق دیگر از قبیل استان های اصفهان، زنجان، مرکزی و یزد عمده فعالیت های اقتصادی منطقه در بخش صنعت و معدن و فعالیت استان های بوشهر و هرمزگان در بخش بازرگانی متمرکز شده، توزیع تسهیلات بانکی، توجه به نوع فعالیت ها و نیاز مناطق را می طلبد که به منظور حل قسمتی از مسایل، سیاست های پولی استانی مورد بررسی قرار می گیرد.

۱-۳ اهمیت و ضرورت

سرمایه به عنوان یکی از نهاده های تولید دارای اهمیت خاصی است. بدیهی است که سرمایه به کارگرفته شده در فرایند تولید خود از انباشت قبلی سرمایه ایجاد شده است. به طوری که یکی از عمده ترین راه های تأمین انباشت سرمایه، دریافت اعتبارات می باشد. به این ترتیب تخصیص اعتبارات بانکی به صورت سرمایه گذاری (انباشت سرمایه) در فرایند تولید وارد شده و یکی از نهاده های تولیدی را تقویت می کند. نسبت تسهیلات بانکی به تولید ناخالص داخلی ایران از لحاظ رتبه ای در خاورمیانه ماقبل آخر است، و در دنیا از میان ۱۳۷ کشور رتبه ۱۲۳ را داراست (W.B.P, ۲۰۰۴^۱). همچنین میزان تسهیلات اعطایی از سوی بخش بانکی ایران به بخش خصوصی ۹/۷ درصد تولید

^۱ - The World Bank Report

ناخالص داخلی است در صورتیکه متوسط میزان تسهیلات اعطایی از سوی بانک‌ها در سطح جهان برابر با ۱۷۱/۱ درصد تولید ناخالص جهانی بوده است (W.B.P, ۲۰۰۴). از سوی دیگر اعطای تسهیلات در ایران تورم زاست و برخی از کارشناسان معتقدند که باید از میزان تسهیلات کاسته شود. این تناقض می‌تواند مربوط به نحوه عملکرد توزیع تسهیلات در مناطق مختلف کشوری باشد.

۱-۴ اهداف تحقیق

با توجه به مواردی که در بخش شرح و بیان مسأله تشریح گردید، هدف تحقیق به صورت زیر بیان می‌گردد:
تبیین تاثیر تسهیلات صنعتی بر سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن، بین استان های مختلف کشور.

۱-۵ فرضیه تحقیق

تاثیر تسهیلات صنعتی بر روی سرمایه گذاری بخش خصوصی در صنعت و معدن، بین استان های مختلف یکسان نیست.

۱-۶ کاربرد نتایج

بانک مرکزی و دولت در سیاست گذاری های خود با توجه به نتایج این تحقیق و اعمال روش های مبتنی بر بررسی شرایط مناطق می تواند منافع بانک ها و اقتصاد کشور را در سطح گسترده تری تأمین نماید. همچنین حصول اهداف برنامه های توسعه کشور که در هر سال با توجه به سیاست های کلان اقتصادی دولت و ضرورت های ناشی از تغییر شرایط اقتصادی بوجود می آید، تسهیل می گردد و آثار مورد انتظار از اعمال سیاست های پولی در عمل مشاهده می شود.

۱-۷ روش تحقیق

نوع مطالعه توصیفی - تحلیلی است و سعی دارد با استفاده از ابزارهای اقتصادسنجی و آمارهای مربوط به اعتبارات و تسهیلات بانکی، تولید ناخالص داخلی استانی (GDPR) و سرمایه گذاری بخش خصوصی تمامی استان های کشور به سؤالات تحقیق و فرضیه های تحقیق، پاسخ دهد.

الگوی که در این تحقیق از آن استفاده می شود، برگرفته از الگوی وای و وونگ^۱ (۱۹۸۱) و بر اساس الگوی شتاب انعطاف پذیر می باشد.

$$IP_t = \alpha_1 GDP_t + \alpha_2 GDP_{t-1} + \alpha_3 IG_t + \alpha_4 RBC_t + \alpha_5 IR_t + \alpha_6 IP_{t-1} \quad (1-1)$$

که متغیرهای توضیحی و وابسته الگو عبارتند از:

IP_t ، سرمایه گذاری بخش خصوصی،

GDP_t ، تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت،

IP_{t-1} ، سرمایه گذاری بخش خصوصی با یک وقفه زمانی،

GDP_{t-1} ، تولید ناخالص داخلی با یک وقفه زمانی،

IG ، سرمایه گذاری بخش دولتی،

RBC ، تغییر در مانده اعتبارات واقعی شبکه بانکی به بخش خصوصی،

IR ، نرخ تورم.

در این تحقیق، فرضیه ها با استفاده از روش اقتصادسنجی داده های تلفیقی^۲ مورد آزمون قرار می گیرند. به طوری که برای آزمون فرضیه اصلی، الگوی فوق برای ۲۸ استان و سری زمانی ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۳ برآزش شده و نتایج آن برای هر استان تفسیر می شود.

الگوی معرفی شده با توجه به محدودیت های آماری تحقیق و لحاظ شرایط اقتصادی استان ها و همچنین با هدف رفع مشکلات اقتصادسنجی الگو در مرحله برآورد، تعدیل خواهد شد.

۸-۱ تعریف واژه های عملیاتی

۱- اعتبار بانکی^۳:

کلمه اعتبار از عبارت لاتین (*Credo*) به معنی «من معتقدم» مشتق شده است و معنی رایج آن قدرت دریافت وام یا پول در مقابل تعهد پرداخت در آینده است. از نظر عملیات بانکداری «اعتبار» به قدرت یک فرد به داشتن موجودی در حساب و باز پرداخت بدهی های وی باز می گردد. در تجارت «اعتبار» به میزان وام پرداختی به صورت وام در

^۱ - Wai and Wong

^۲ - Pool Data

^۳ - Bank Credit

حساب جاری به یک شخص یا یک شرکت است، و اعتبار بانکی به اعتباری گفته می شود که یک بانک تجاری در اختیار مشتری خود قرار می دهد، این اعتبار می تواند در مقابل دریافت وثیقه یا بدون آن باشد (فیروزه خلعت بری، ۱۳۷۱).

۲- سرمایه گذاری^۱:

در بانکداری، اصطلاح سرمایه گذاری به معنی عمل یا جریانی است که بر اساس آن پول بر املاک، اوراق بهادار یا چیزهای باارزش و معمولاً برای بلند مدت استفاده می شود. در مورد شرکت های سهامی، عبارت نشان دهنده تعهدات بلند مدت تر به صورت خرید ماشین آلات، تأسیسات و تجهیزات می شود. در حالت کلی، سرمایه گذاری عبارت است از هرگونه کاربرد سرمایه به انتظار کسب در آمد. عبارت از مخارجی است که صرف افزایش یا حفظ ذخیره سرمایه ای می شود (دورنبوش و فیشر، ۱۹۸۹).

۳- منطقه^۲:

این تعریف باید به گونه ای باشد که اولاً از ادغام کلیه مناطق، اقتصاد ملی حاصل شود و ثانیاً هر منطقه دارای آن گونه مرزبندی مشخصی باشد که نهایتاً هر بخش از منطقه فقط یک بار و تنها در یک منطقه منظور شده باشد. با بررسی مباحث مختلف در طبقه بندی های منطقه ای و با توجه به اینکه واحد تقسیمات اداری و سیاسی کشور استان است و برنامه ریزی های اقتصادی و اجتماعی پس از سطح ملی در سطح استان اعمال می شود، بنابراین جهت کاربردی شدن حساب های منطقه ای، منطقه معادل استان در نظر گرفته شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۷۶).

۴- داده های تلفیقی:

به ادغام مشاهدات داده های مقطعی و سری های زمانی اطلاق می شود (کمنتا، ۱۹۷۲).

^۱ - Investment
^۲ - Region

فصل دوم

ادبیات موضوع و پیشینه تحقیق

۱-۲ مقدمه

این فصل شامل ادبیات تحقیق است و از ۱۱ بخش تشکیل می شود. پس از مقدمه در بخش دوم نظریه های موجود در زمینه تسهیلات و اعتبارات بانکی و مشاهدات تجربی مربوط به آن معرفی می شود. در بخش سوم، جایگاه و نقش بخش مالی در اقتصاد مطرح می شود. در بخش چهارم به انواع مؤسسات و ساخت های مالی پرداخته می شود. در بخش پنجم ساخت و خصوصیات مالی کشورهای در حال توسعه و در بخش ششم ویژگی ها و ساختار بخش مالی در اقتصاد ایران بررسی می شود. در بخش هفتم به مفهوم سرمایه و سرمایه گذاری و نظریه های مربوطه پرداخته می شود. در بخش هشتم چند نمونه تحقیق تجربی در مورد سرمایه گذاری برای کشورهای در حال توسعه و ایران آورده می شود. بخش نهم مربوط به حساب های منطقه ای و بخش دهم به رتبه بندی استان ها اختصاص دارد. بخش پایانی مروری بر خلاصه فصل است.

۲-۲ مروری بر نظریه های موجود در زمینه تسهیلات و اعتبارات بانکی

عملکرد بازار پول و سرمایه و نحوه جذب و تخصیص پس اندازهای اجتماعی تأثیر مهمی بر فرآیند و آهنگ رشد و توسعه هر کشور دارد. برای کشورهای در حال توسعه، به ویژه آن دسته که دارای نرخ بالای رشد جمعیت می باشند، افزودن نرخ رشد اقتصادی برای دستیابی به سطح بالاتر، به طور بالقوه موجب افزایش ثروت جامعه می شود.

بر اساس نظریات و الگوهای متعارف و سنتی رشد، افزایش نرخ پس انداز و نرخ سرمایه گذاری اجتماعی برای دستیابی به یک سطح بالاتر از درآمد سرانه الزامی است. در الگوهای جدید رشد که به الگوهای رشد درونزا^۱ معروف هستند، افزایش نرخ پس انداز و سرمایه گذاری، نه فقط موجب بالا رفتن سطح در آمد سرانه واقعی اقتصاد می گردد، بلکه بر نرخ رشد اقتصاد در دراز مدت و نیز در وضعیت پایا^۲ تأثیر مثبت دارد. بدین روی، متون رشد و توسعه در دهه گذشته، بر اهمیت فرآیند پس انداز و سرمایه گذاری در روند رشد اقتصادی در بلند مدت، تأکید بسیار ورزیده اند. انگیزه های اقتصادی برای جذب پس اندازها (جایگزینی مصرف حال به جای مصرف آینده)، ایجاد و توسعه نهادهایی (از قبیل بانک های تجاری، بانک های تخصصی، مؤسسه های مالی غیر بانکی، بورس سهام و اوراق بهادار) که بتوانند پس اندازهای جذب شده را به طور منطقی و کار آمد به فعالیت های مولد سوق دهند و همچنین اهمیت نقش نهادهای مالی در فرآیند تخصیص سرمایه و بهره وری سرمایه اجتماعی، و بهره وری از زمره مسائلی است که مورد توجه اقتصاد دانان بوده است.

در زمینه نقش سیستم و بازارهای مالی در توسعه اقتصادی، اقتصاددانان زیادی به بحث و بررسی پرداخته اند. در سال ۱۹۶۹ گلد اسمیت^۳ در یک مطالعه جامع از ۳۶ کشور توسعه یافته و در حال توسعه در خلال دوره ۱۹۶۹-۱۸۶۰، شواهدی را فراهم آورد که نشان می دهند رابطه مثبتی بین نسبت دارایی های مؤسسات مالی به تولید ناخالص داخلی و ستانده سرانه وجود دارد. وی همچنین، با ارائه داده هایی نشان داد که « دوره های رشد سریع تر اقتصادی (هر چند نه بدون موارد استثنا) به وسیله نرخ بالاتر از متوسط توسعه مالی همراه شده است» (Gold smith-۱۹۶۹). در اکثر مطالعات صورت گرفته در ارتباط با نقش بخش مالی در توسعه، الگو هایی ساخته شده که سیستم مالی را با نرخ رشد

^۱ - Endogenous Growth Models

^۲ - Steady State

^۳ - Gold Smith

پایدار و با ثبات ستانده سرانه پیوند می زند و بدین صورت، مثبت بودن نقش بخش مالی را در توسعه اقتصادی تأیید می کند.

بنابراین، کیفیت اثر گذاری مثبت بخش پولی بر بخش حقیقی و توسعه اقتصادی (از دو منظر نظری و تجربی) در نوشته های مختلفی ثابت شده است. شومپتر^۱ در ارتباط با ماهیت پیوند بین بخش پولی و بخش حقیقی می نویسد: «به ازای هر جریان حقیقی (کالاها و خدمات) یک جریان پولی وجود دارد که درست در خلاف جهت جریان کالا برقرار است...» (Schumpeter-۱۹۱۱). این جمله به خوبی پیوند و ارتباط ناگسستگی بین بخش پولی و بخش حقیقی اقتصاد را بیان می کند. از سوی دیگر، با توجه به وظایف و ویژگی های فوق الذکر، سیستم و بازارهای مالی انگیزه های سرمایه گذاری را اصلاح کرده و در نتیجه، ضمن افزایش سرمایه گذاری، رشد اقتصادی را بهبود می بخشد. مطالعات تجربی پیرامون کیفیت ارتباط توسعه اقتصادی با تحولات سیستم و بازارهای مالی، نشان می دهند که اولاً، رشد اقتصادی در کشورهایی با سهولت بیشتر حاصل می شود که بخش و بازارهای مالی پیشرفته ای دارند؛ ثانیاً، هم زمان با افزایش درآمد واقعی، نسبت دارایی های مؤسسات مالی به تولید ناخالص داخلی روبه افزایش می گذارد.

علاوه براین، باید توجه کرد که فرض ضمنی کلیه الگوهایی که برای نمایش ارتباط بخش مالی با توسعه اقتصادی به کار می روند، این است که در آمد سرانه تنها زمانی افزایش می یابد که در اقتصاد به اندازه کافی سرمایه گذاری وجود داشته باشد و در نهایت، حجم مطلوبی از دانش فنی و سرمایه انسانی در درون اقتصاد انباشته شود. تنها در چنین مجموعه ای است که رشد درون زا در کنار ساختار مالی درون زا قرا می گیرد و اقتصاد در برابر ضربه های داخلی و خارجی کمترین آسیب پذیری را نشان می دهد.

۲-۲-۱ نظریه های رشد و جذب سپرده های بانکی و اعطای اعتبارات

در نظریه سنتی رشد در زمینه اثر نحوه قیمت گذاری اعتبارات و سرمایه بر فرآیند جذب و تخصیص پس اندازهای اجتماعی، درجه کارایی سازوکار بازار در زمینه قیمت گذاری و تخصیص وام ها، شکست بازار در فرآیند تخصیص سرمایه و زمینه های مناسب برای دخالت دولت آمده است، که اگر نرخ بازدهی سپرده های بانکی (یا سایر دارایی های مالی) و نیز نرخ سود واقعی وام (اعتبارات شبکه بانکی) در یک اقتصاد، منفی و در مقایسه با

^۱ - Schumpeter